

Başvuru Tarihi (Received Date): 14.02.2021

Kabul Tarihi (Accepted Date): 12.04.2021

Makale Türü (Article Type): Araştırma Makalesi / Research Article

Kaynakça Gösterimi: Çelik, M., & Demirci, Y. (2021). Eğitim yönetiminin duayen bilim insanlarından Prof. Dr. Aytaç Açıkalın. *Uluslararası Liderlik Çalışmaları Dergisi: Kuram ve Uygulama*, 4(1), 29-39.

Citation Information: Çelik, M., & Demirci, Y. (2021). Prof. Dr. Aytaç Açıkalın One of the Hearing Science People of Education Management. *International Journal of Leadership Studies: Theory and Practice*, 4(1), 29-39.

EĞİTİM YÖNETİMİNİN DUAYEN BİLİM İNSANLARINDAN PROF. DR. AYTAÇ AÇIKALIN

Methi ÇELİK¹ & Yasin DEMİRCİ²

Öz

Bu araştırmanın amacı, genelde eğitim bilimleri, özelde ise eğitim yönetimi alanında yıllarını eğitime adanarak katkı sağlayan bilim insanlarından Aytaç Açıkalın'ın, bilim yolunda ilerlerken karşılaştığı önemli yaşam tecrübelerini ve yaşam serüvenini, kuram-uygulama bağlamında değerlendirerek, gelecek nesillere aktarmak suretiyle, eğitim yöneticilerine ve yeni bilim insanlarının yetişmesi sürecine katkı sağlamaktır. Bu çalışma nitel araştırma yöntemlerinden doküman/metin analizi ve yarı yapılandırılmış görüşme tekniği esas alınarak gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonunda araştırmacı ve uygulayıcılara çeşitli öneriler yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Aytaç Açıkalın, Bilim İnsanı, Eğitim Yönetimi.

Prof. Dr. Aytaç Açıkalın One of the Hearing Science People of Education Management

Abstract

Aytaç Açıkalın, one of the scientists who contributed to education by devoting years to education in the field of educational sciences in general and educational management in particular, evaluating the important life experiences and life adventure he encountered while on the path of science, in the context of theory-practice, and transferring them to the to contribute to the upbringing process. This study was carried out on the basis of qualitative research methods, document / text analysis and semi-structured interview technique. There are various suggestions for researchers and practitioners at the end of the study.

Keywords: Aytaç Açıkalın, The Scientist, Education Management.

Giriş

İnsanlığa yön veren ve bünyesinde çeşitli disiplinleri barındıran bilim, toplumsal ilerlemelerin ana kaynağı olarak gösterilebilir. Bu ilerleyişin önderleri konumunda olan bilim insanları, dünyadaki olguları ve olguların ortaya çıkış koşullarını değerlendirme, aralarındaki nedensellikleri bulma, konuya ilişkin tahminler yürütme faaliyetlerinde bulunarak elde edilen sonuçları bilimsel ve evrensel bir dille ifade edebilmektedirler. Böylelikle bilimsel bilgi, kişi ve zümrelerin tekelinde kalmayarak insanlığın ortak ürünü haline gelmektedir.

Merak, bilimsel araştırmaların en önemli unsurlarından biri olarak görülebilir. Bilim insanı yetişme şekli ve ortamı, ailesi ve yetiştiği çevresiyle kazandığı birikimle birlikte merak edebilir, sorgulayabilir. Bilim insanı doğayı ve insanı araştırma konuları arasında büyük ölçüde bu merak ve araştırmaların sonucunda yetişir (Yıldırım, 1997). Bilim insanının yetişme sürecinde toplumun da önemli ölçüde katkıları olabilmektedir. Bir bilim insanı kolay yetişmemekle beraber bilim insanlarının

¹ Şube Müdürü, Çankaya İlçe MEM, E-posta: methi56@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3806-4985.

² Okul Müdürü, Çankaya Mimar Kemal Ortaokulu, E-posta: yasindemirci77@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8665-4261.

hayat hikâyeleri ve yaşam serüvenleri gelecek nesiller için bir ışık kaynağı olarak görülebilir. Bu bağlamda araştırmada, ülkemizde eğitim yönetiminin gelişmesine önemli katkıları bulunan, eğitimin her türlü özeğinde yer alan, birçok eğitim yöneticisi yetiştiren, birçoğuna da ilham kaynağı olan, kendi ifadesiyle “güncel bir eğitim dinozoru” olan, ömrünü eğitime adanmış bir bilim insanı olarak Prof. Dr. Aytaç Açıkalın’ın eğitim yönetimi alanına katkılarının, kuram ve uygulama bağlamında analizi hedeflenmiştir.

Yöntem

Araştırma nitel araştırma desenine uygun bir yaklaşımla yürütülmüştür. Bu bağlamda anlatı araştırması yönteminden faydalanılmıştır. Anlatı araştırması, bir ya da daha fazla kişinin deneyiminin araştırılmasına, bunlara yönelik hayat hikâyelerinin toplanmasına ve bireysel hikâyelerin kronolojik olarak sunulmasına dayanan çalışmalardır (Birel & Çevik, 2020). Araştırmanın problem durumunda belirtilen amaçlara ulaşılabilmesi amacıyla anlatı araştırmalarında kullanılabilen yarı yapılandırılmış görüşme ve doküman analizi tekniklerinden yararlanılmıştır. Ekiz (2003) görüşmenin insanların neyi neden düşündüklerini, duygu, tutum, his ve davranışlarını yönlendiren faktörlerin neler olduğunu ortaya çıkardığını belirtmektedir. Cohen ve Manion (1994) görüşmenin, araştırmacı ve araştırmanın öznesi durumundaki birey arasında geçen kontrollü ve amaçlı sözel bir iletişim biçimi olduğunu belirtmektedir. Araştırmada iç geçerliğini artırmak için Greene, Caracelli & Graham (1989) ve Giannakaki (2005) tarafından önerilen üçgenleme stratejisi kullanılmıştır. Üçgenleme hem nitel hem de nicel araştırma yollarını, birbirinden bağımsız olarak, aynı hipoteze uygulayarak çıkan sonuçların birbirleriyle tutarlı olup olmadığının kontrol edilmesine katkı sunmaktadır (Popper, 1963).

Araştırmanın yürütülmesi ile ilgili olarak Hacettepe Üniversitesi Senatosu Etik Komisyonunun 28.12.2020 tarih ve E-35853172-600-00001376869 sayılı yazısı etik kurul izni alınmıştır. Prof. Dr. Aytaç Açıkalın ile gerçekleştirilen görüşme COVID-19 salgını nedeniyle iletişim araçlarıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya başlarken yapılan telefon görüşmesi ile Sayın Açıkalın’ın onayı alınmıştır. Etik Komisyon onayı sonrasında dört kez telefonla üç kez de e-posta yoluyla iletişim kurulmuştur. Hazırlanan 17 soruluk form Sayın Açıkalın’a gönderilmiştir. Bu soruların sekiz tanesinin cevabı, Açıkalın’ın hayatını anlatan kitaptan ve kişisel web sitesinden yararlanılmıştır. Diğer soruların cevapları ise Açıkalın tarafından verilmiştir. Çalışmada bu bölümler doğrudan alıntılanmıştır.

Bulgular

Eğitim Yönetimine İlişkin Kuramsal Çerçeve Edinme Süreci

Eğitim yönetimi alanına ilişkin yaşadığı tecrübe ve birikimleri ile kısa süre içerisinde kuramsal alana hâkimiyet sağladığı görülen Açıkalın, yüksek lisansını tamamladıktan sonra bilimsel düşünme ve yazma konusunda önemli bir mesafe kat etmiştir. Bu noktadan hareketle bu araştırmada Açıkalın’ın yaşantılarının eğitim yönetiminin gelişim sürecine, kuram ve uygulama boyutunda etkileri ele alınmaya çalışılarak görüş ve önerileri değerlendirilecektir. Prof. Dr. Aytaç Açıkalın 06.04.1935 tarihinde sağlık memuru Osman Fehmi Bey ve ev hanımı Hatice Hanım’ın (aile içerisinde Zekiye Hanım olarak çağrılırdı) dört çocuğundan ortanca çocuk olarak Malatya ili Arapgir ilçesinde dünyaya gelmiştir. Babası o zamanlar Tunceli ili Çemişgezek İlçesinde görev yapmıştır. Çemişgezek’i şirin bir Selçuklu kasabası olarak ifade eden Açıkalın’ın çocukluğu evlerinin yanındaki tarla, bahçe ve kayalıklarda suyla, çamurla oynayarak geçer. Çocukluğunda kasabanın yakınındaki Tağar vadisinde abisi ve arkadaşlarıyla yüzüp, “İn Delikleri” denilen mağaralara korkmasına rağmen girmeye can attığını unutmamıştır.

Nehrin kıyısında bulunan un değirmenlerinde buğday öğütmeye giderken değirmenleri merak ederek incelediğini, değirmen yolunun mezarlıktan geçmesi üzerine korktuğundan mezarlıktan geçerken yüksek sesle şarkılar söylediğinden bahseder. Açıkalın'ın İbn-i Haldun'un "coğrafya kaderdir" ifadesindeki gibi çocukluğu, hayatı üzerinde önemli bir etki bırakır (Akbayır, 2016). Açıkalın, çocukluğuna ilişkin yaptığımız görüşmede bizlere şunları aktarmaktadır:

Ben "derya deniz, dağ bayır, çay dere, börtü böcek dolu bir çocukluk yaşadım. Çocukluğum hemen hemen tümüyle doğanın eseridir. Bu bütünlük içinde en ilginç anılarımdan biri çimmeyi (yüzmeyi) öğrenme sürecidir. Ağabeyim arkadaşları/akranları ile kasabanın yakınındaki Tağar Çayı'na çimmeye giderlerdi. Bir gün beni de götürdü. Onlar kumlarda, suyun içinde kendi düzeylerinde eğlenirken ben kenarda yere yatkin ağacimsı bitkilerin gölgesinde onları seyrediyordum. Ağabeyim geldi, benim elimden tuttu, nehrin daha sığ bir yerinde kıyıda bir söğüt ağacının dalını eğip elime tutuşturdu ve beni suyun içine itip, bırakıp gitti. Akan su beni sürüklüyordu, söğüt dalına sıkı sıkı tutundum; ayaklarımı da hareket ettirerek akıntıya karşı koymaya çalıştım saatlerce. Öğleden sonra eve dönerken yüzmeyi öğrenmiştim.

Babasını "Usta"sı olarak gören Açıkalın'ın çocukluk hayatı; genç cumhuriyetin filizlendiği dönemin gaz, tuz ve bezin karneyle verildiği, kırsalda her çocuğun yaşadığı zorluklarla geçtiği bir döneme rastlamaktadır (Akbayır, 2016). Tüm bu zorluklara rağmen dört kardeşten üçü öğretmen olarak devlette görev yapmışlardır. Açıkalın bunu, babasının kitap okuma sevdasına bağlar. Oldukça ilkeli ve prensipleri olan bir babası olduğunu, yine babasının iğne yapmak için "saat üçte gelin" dediği vatandaşa, zamanında gelmediğinde iğnesini yapmadığını anımsadığını, kendisinin de bu ilkeyi babasından alarak üniversitede derslerine geç gelen öğrencilere uyguladığını ifade eder.

İlkokula Çemişgezek'te başlar, ilk öğretmeni de Rıza Bey'dir. Eğitimcilere o dönemde verilen değer olarak Başöğretmen Reşat Bey'in çarşıya girişinde tüm halkın ayağa kalkmasını unutamaz. İlkokulu bitirdikten sonra ağabeyiyle birlikte Elâzığ'a giderek Elazığ Lisesi Orta kısmına kaydolur. Ancak babasının nakil talebi üzerine Trabzon'a gitmek zorunda kalırlar. Ortaokul yıllarına ilişkin "giydiği ceket, pantolon, gömlek, kravat özellikle sarı şeritli siperi ve kokartı ile şapkası" o yılların unutamadıkları simgeleri arasında yer almaktadır. Trabzon iline nakil sonrası ağabeyi ile beraber Trabzon lisesinin orta kısmına kayıt olur. Açıkalın, burada parlak bir öğrenci olduğunu, hatta matematik öğretmeni Enis Bey'in ders durumu iyi olmayan bazı öğrenci velilerine "çocuğunuz bu çocukla birlikte çalışsın" diyerek tavsiyelerde bulunduğunu söyler. Babasının maaşının sınırlı olması ve Trabzon'un pahalı bir şehir olması neticesinde bir ara gazete satmayı denediğini, limana motorlarla gelenlerin bavullarını taşıdığını ifade eder.

Açıkalın, Trabzon'da iki yıl yaşadktan sonra babasının emekli olması nedeniyle Arapgir'e yani memleketine döner. Burada her gün okula beş kilometre yolu gidip gelerek ortaokul son sınıfı tamamlar. Ortaokulda iken ormancı olmayı hayal ettiğini, okulda faal bir öğrenci olduğunu, duvar gazetesi çıkardığını ve kompozisyonlar yazdığını söyler. Ortaokuldan sonra Diyarbakır İlk Öğretmen Okulu sınavına kamyonun üstünde giderek Malatya'da sınava girdiğini ve birincilikle sınavı kazandığını unutamaz. Diyarbakır İlk Öğretmen Okulunda Eğin'li resim öğretmeni Sıtkı Fırat'ın yönlendirmesi sonucunda yıllar içerisinde, herkesin edebiyatçı olmasını beklediği Aytaç Açıkalın resim öğretmeni olur (Akbayır, 2016).

Bu başlık altında Açıkalın'ın eğitime ilişkin kuramsal bilgileri edinme süreci ele alındığından alan veya saha çalışması, diğer bir değişle pratiğe dönük olarak, resim öğretmenliği, müdür yardımcılığı, okul müdürlüğü ve il milli eğitim müdürlüğü yaptığı dönemlere ait bilgiler bir sonraki başlık altında ele alınmıştır. Kastamonu Öğretmen Okulu Müdürü iken Samsun'da üniversite hocalarının da katıldığı bir seminerde yapmış olduğu sunum Prof. Dr. Ziya Bursalıoğlu'nun ve diğer hocaların dikkatini çekmiş, bu nedenle hocalar

Açıkalın'a okul müdürlerinden programı bitirenlere yöneticilik belgesi vereceklerini söyleyerek A.Ü. Eğitim Fakültesine müracaat etmesini tavsiye etmişlerdir. Samsun'daki seminer sonrası Eğitim Bilimleri Fakültesine yüksek lisans başvurusunda bulunmuş fakat İlk Öğretmen Okulu mezunu olduğundan lise mezunu sayılmamıştır. Ayrıca 3 yıllık eğitim enstitüsü mezunu olduğu için de yükseköğretim mezunu sayılmadığından üniversite mezunu olarak yüksek lisansa başlayabilmesi için 26 farklı dersi alıp sınavlarında başarılı olması istenmiştir Açıkalın fark derslerin tamamını vererek "Eğitim Yönetimi Denetimi Teftişi ve Planlaması" (EYTEPE) alanında yüksek lisans öğrenimine başlamıştır (Akbayır, 2016).

Çeşitli illerde öğretmen ve yöneticilik yaptıktan sonra Ankara'ya yeniden dönerek Yenimahalle Güven Ortaokulu resim öğretmeni olarak göreve başlamıştır. O sene Türkiye Ortadoğu Amme İdaresi sınavlarını kazanmıştır. TODAİE'yi "belli bir meslek kademindeki memurları sınavla alarak 'kamu yöneticisi' olarak yetiştiren, üst düzey bir hizmet içi eğitim kurumu" olarak nitelendirmektedir. Buradaki eğitimini AA derecesi ile tamamlamıştır (<http://aytacacikalın.com>).

Gündüz TODAİE'deki derslere, akşamda üniversitedeki yüksek lisans derslerine katılarak okuma ve ödevleri hazırlama için çok yoğun bir çalışma temposu yaşamıştır. Burada eğitim alırken "Bilimsel Araştırma Dersi" çok ilgisini çekmeye başlamış, bu dersin ödevlerini daha istekli ve yoğun emekler harcayarak yerine getirmeye çalıştığını ifade etmektedir. Yüksek Lisansı bitirdiğinde bilimsel düşünme ve yazma konusunda etkilendiği Niyazi Karasar'ın "seni buraya alalım" sözü üzerine unvanının olmadığını belirtmişse de buna rağmen yeni kurulan Eğitim Fakültesi Araştırma Merkezine (EFAM) plan-proje uzmanı olarak alınmıştır.

Doktora eğitimine başladığında MEB ile kurumsal bir ilişkisi kalmayan Açıkalın, doktora sürecinde bilgide seçici olma özelliğini, araştırma yöntemleri dersini aldığı Niyazi Karasar'dan kazandığını belirtmektedir. Açıkalın, Ziya Bursalıoğlu'ndan büyük düşünmeyi; Niyazi Karasar'dan bilimsel düşünmeyi ve yazmayı, Haydar Taymaz'dan kibar/nazik ve alçakgönüllü olmayı, İlhan Akhun'dan sınıf yönetimini, tahtayı ve teknolojiyi iyi kullanmayı; Mahmut Adem'den dava adamı olmayı öğrendiğini belirtir.

Doktora tezini 'Eğitim Yönetimi' alanında, öğretmenlerin isteğe bağlı ve zorunlu yer değiştirmeleri konusunda yapmıştır. Doktora eğitimini tamamladıktan sonra kendi fakültesinde ve bölümünde dersler vermeye başlamıştır. On iki eylül askeri darbesi sonrası YÖK Kanununun değişmesi sonrasında aynı üniversitede doktora yapan kişinin aynı üniversiteye yardımcı doçent olarak atanamaması durumu sonucunda yardımcı doçentlik kadrosu için kendisine bir üniversite arayışına girmiş Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesine atanan Yahya Özsoy'un yönlendirmesiyle aynı üniversitede öğretim üyesi olarak göreve başlamıştır.

Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğretim üyeliği süreci "öğretmen yetiştirme" rolüne dönüşün başlangıcı olmuştur. Uzaktan eğitim yapan Anadolu Üniversitesi'ni tanımanın vermiş olduğu tecrübe ile İlk Öğretmen Okullarından lise düzeyinde mezun olanlara ilişkin öğretmenlerin özlük haklarına kavuşması proje çalışmasını yürütmüştür. Kendisi yapmış olduğu bu çalışmayı "akademik yaşamımda katıldığım ve başardığım en anlamlı çalışma" olarak nitelendirmektedir.

Anadolu Üniversitesi eğitim ve açık öğretim fakültelerinde lisans, yüksek lisans ve doktora programlarında dersler vermiş birçok tez danışmanlığı görevini yürütmüştür. Bölüm başkanı Prof. Dr. Mustafa Aydın'ın yönlendirmesi ve katkıları ile H.Ü. Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri bölümüne naklen yardımcı doçent olarak tayin edilmiştir. Aytaç Açıkalın akademik hayatı ilgili bizlere şunları dile getirmiştir:

Benim akademik yaşamım iki üniversite ile sınırlıdır. Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesinde yardımcı doçent olarak işe başladım. Diğer unvanlarımı Hacettepe Üniversitesinde aldım. Her iki üniversitede de çok başarılıyım, çünkü "alandan" geliyordum, (laf aramızda çekirdekten yetiştirme/tebeşir tozu yutmuş akademisyen) eğitimi ve okulu çok iyi biliyordum. Ancak kuramı öğrendikçe bildiklerimden, daha doğrusu uygulamalarımın bir kısmından vazgeçtim. Bilim doğadadır, alandadır. Kuramsız bir uygulama, uygulanmayan bir kuram söz konusu değil benim için.

Hacettepe Üniversitesi'ni yönetsel olmaktan çok bilimsel bir üniversite olarak tanımlayan Açıkalın, mükemmel olarak nitelendirdiği Selahattin Ertürk'ün bölüm başkan yardımcılığını yapmıştır. Belli bir süre bu görevi yaptıktan sonra yöneticilik anlayışı ile akademik yaşam tarzı uyum sağlamadığından bu görevden ayrılmıştır. Yardımcı doçent olarak en alt katta verilen odanın kendisi için anlamlı ve huzur veren bir oda olduğunu ve saatlerce orada yalnız başına çalışmalar yaptığını belirtmektedir. Bölümdeki hocalarının Ankara Üniversitesi'nden tanıdığı hocaları olması neticesinde bu durum hocalarıyla meslektaş olarak da iyi bir iletişim kurma ve işbirliği yapmasını sağlamıştır. Bölüm başkanı olan rahmetli Sudi Bülbül'den "yönetimde her şeyden önce insan olduğumuzu unutmamayı, içten, samimi, sabırlı ve dürüst olmayı öğrendiğini" belirtir. Hacettepe Üniversitesi yıllarında nicel araştırma verileri ile nitel araştırma verilerinin çok farklı çıktığını görmesi üzerine nitel araştırma çalışmalarının alan için daha uygun olduğu fikrine ulaşmıştır (Akbayır, 2016).

Açıkalın'ın eğitim bilimlerine ilişkin birçok bilimsel kitap, makale ve çalışmaları bulunmaktadır. Bunlardan bazıları: Kurumlarda Savurganlık (1985), Çağdaş Örgütlerde İnsan Kaynağının (Personel) Yönetimi (1997), Toplumsal Kurumsal ve Teknik Yönleriyle Okul Yöneticiliği (1998), İnsan Kaynağının Geliştirilmesi (2002), Çocuklarımız İçin Eğitim Sohbetleri, Kundaktan Okula Çocuklarımız (2006), İnsan Olarak Okul Müdürü (2007), Okuldaki Çocuklarımız (2008)'dir. Eğitimde kuram ile uygulama arasındaki ilişkiyi gerçekleştirmek amacı ile yedi yıldan beri, Eğitim Yönetimi adlı üç aylık mesleki-akademik bir dergiyi 40. sayısına kadar yayınlamıştır.

Uygulama Bağlamında Değerlendirmeler

Eğitim yönetimine ilişkin uygulamanın her kademesinde bulunan Açıkalın, kuramsal boyutta elde ettiği kazanımlarını burada tecrübe etme fırsatı bulmuştur. Eğitim yönetimine ilişkin tecrübelerinin başlangıcı olarak, Diyarbakır İlk Öğretmen Okulu mezuniyeti sonrasında 1955 Haziran ayında Diyarbakır'ın "Kabi Köyüne stajyer öğretmen ve Başöğretmen vekili" olarak atanması gösterilebilir. Öğretmen olarak atanmış olmaktan dolayı mutludur ancak içindeki okuma hevesi henüz bitmemiştir. Bu yüzden Gazi Orta Öğretmen Okulu sınavları için Diyarbakır'dan Ankara'ya gider. İki gün süren yolculuktan sonra sınavlara girer. Sonuçta hem Fransızca hem de Resim bölümünü kazanır. Her iki bölümü de kazanması kendisini karmaşık duygular içerisinde iter. Okulun bahçesinde bunu düşünürken o dönem Enstitü Müdürü olan Vedide Baha Pars kendisini görür ve bir süre sohbet ettikten sonra "senin gibi taşradan gelmiş bir delikanlının üç sene Ankara'da kalması önemli bir eğitim imkânıdır. Her zaman bir yabancı dil öğrenebilirsin ama büyük bir kentte sanat eğitimi alma şansın olmayabilir" diyerek resim öğretmenliğine yönlendirir. Açıkalın bunun üzerine o dönemde var olan yan dal uygulamasını da fırsata çevirerek Resim öğretmenliği ve Fransızca bölümüne kayıt yaptırır. Mezun olduğu yıl Enstitü Kurulu o yıl mezun olan 28 resim öğretmeninden 4 kişiyi seçip öğretmen okullarında görevlendirilmek üzere Milli Eğitim Bakanlığına bildirir. Kendisi de bu 4 öğretmen adayı arasındadır. Çekilen kura sonucunda Malatya Akçadağ İlk Öğretmen Okulu Resim-iş öğretmeni olarak atanır. Burada 1958 Temmuzunda yakası kolalı beyaz gömleği ve takım elbisesi ile göreve başlar ve yedi yıl boyunca Resim-İş öğretmeni olarak görev yapar (Akbayır, 2016).

Öğretmenliği ve yöneticiliği öğrendiği yer olarak belirttiği, Malatya Akçadağ Öğretmen Okulunda yedi yıl görev yaptıktan sonra Ağustos 1965 yılında Van Kız İlköğretim Okuluna Müdür olarak atanmıştır. Kendisi buraya atanmasını, yedi yıl müdür yardımcılığı, atölye şefliği, eğitim şefliği, müdür başyardımcılığı yaptıktan sonra bir terfi olarak görmektedir. Van Kız İlk Öğretmen Okulunda müdür olarak çalıştığı iki yıl onun için meslek yaşamının en güzel, en anlamlı yılları olmuştur.

Askerliğini çeşitli sebeplerle sürekli tecil ettiren Açıkalın, otuz iki yaşında askere giderek ve yedek subay olarak “56. Alay Manisa Doğu kışla, Eğitim Taburu, Birinci Bölük Komutanı Teğmen Aytaç Açıkalın” olarak tamamlamıştır. Terhis olduktan sonra Ankara’ya giderek Milli Eğitim Bakanlığına başvuruda bulunması sonrasında Kastamonu Kız Öğretmen Okuluna Okul Müdürü olarak atanmıştır. Van Kız İlköğretim Okulunda elde ettiği tecrübelerin ve askerlik sürecinde zihinsel ve duygusal boyuttaki kendini dinleme imkânlarının kendisini iyi bir eğitimci ve okul yöneticisi yaptığını belirtmektedir.

Görev yapmış olduğu sürede Kastamonu’nun kendisini duygulandıran bir kent olduğunu belirterek, “çoğu zaman orada kendimi göreceli, uzun geçmiş ‘evvelki gün’ ile daha yakın geçmiş “dünün” kesişim noktasında hissetmişimdir.” der.

Otuz beş yaşındayken Kastamonu’dan ayrılarak Hatay’a genç yaşta İl Milli Eğitim Müdürü olarak atanmıştır. Bununla ilgili Açıkalın bizlere şunu nakletmektedir:

Çok genç bir yöneticiydim. Ben buna yöneticiliğimin "yeni yetmelik" dönemi diyorum. Hep öyle oldu, hele okul yöneticiliğinde daha gençtim, alışılmış geleneksel bürokratik yönetici düşünce ve davranış kalıplarına sahip değildim. Düşündüğüm gibi söylüyordum, farklılıkları izliyordum. İl milli eğitim müdürü olunca ilk kez "il idare kurulunu" tanıdım. Valinin başkanlığında ilin bütün müdürlerinin katıldığı ve ilin her türlü eğitim, sağlık, tarım ve ekonomik durumlarının konuşulduğu bir kurul. İlk göreve başladığımdan bir kaç ay sonra sayın valinin bir böbrek taşı rahatsızlığı çıktı. Öncelikle kurulda sağlık müdürü işe el koydu, doktorlar, filimler, ilaçlar vb. hemen her toplantıda vali beyin böbrek taşı adeta gündemin tüm maddelerini kapsıyordu. Her hafta çekilen böbrek filmleri kurul üyeleri tarafından izleniyor, üzerinde görüş beyan ediliyordu. Sıcak su banyoları, avokado kürleri (ziraat müdürü Mersin'den getirtiyordu) ve en ilginç olanı, arızalı bir arazide jeepe binmek veya kontrolü zor bir at üstünde seyahat etmektir. Hemen hepsi uygulandı; vali beyin taşı düşmedi, ilaçların etkisi ile eridi ve şüphesiz benim zamanım, enerjim ve ümidim de.

Hatay’da beş yıl İl Milli Eğitim Müdürlüğü yaptıktan sonra Edirne İl Milli Eğitim Müdürlüğüne atanan Açıkalın, bir yılda burada görev yaptıktan sonra 1975 yılında yöneticilik sürecini bitirip orta dereceli okullarda öğretmenliğe dönmüştür. Bu yıllara ilişkin ise Açıkalın şunları dile getirir:

Edirne Milli Eğitim müdürlüğüne geldiğimde artık yöneticiliğin ilk olgunluk çağlarına ulaşmıştım nerdeyse. Edirne farklı bir kültüre sahipti ve nüfus, öğrenci artışı, kızların okula gönderilmemesi, derslik, öğretmen yoksunluğu diye temel eğitim sorunları yoktu. Zamanın birinde ilin mebuslarından biri milli eğitim bakanı olmuş, akla gelen her tür okul açılmış, binalar yapılmış. Giderek il milli eğitim müdürlüğünün standart çalışma yöntemleri de beni tatmin etmiyordu. Gerçekte il kamu ve yerel yönetim kadar, Bakanlığın da benim çalışmalarından, konuşmalarından ve girişimlerimden memnun olmadığını seziyordum. Ayrılmayı düşünüyordum. Nihayet Ankara Yenimahalle’de bir ortaokula resim öğretmeni oldum. Böylece Akademisyenliğin yolu açılmış oldu.

1990 yıllarında Hacettepe Üniversitesi ile MEB arsında yapılan bir anlaşma sonrasında 2+2 adında sınavı kazanmış öğretmenlerin okul yöneticiliği ve denetçiliği alanında yapmış olduğu çalışmada aktif olarak görev almıştır. Birçok alandaki farklı grupların hizmet içi programlarını Türkiye’de ilk kez yapmış ve uygulamıştır (<http://aytacacikalın.com>).

İki art iki (2+2) programına katılan öğretmenlerden gelen talepler üzerine kurmuş olduğu EYTEPE (Eğitim Yönetimi Teftişi Planlaması ve Ekonomisi) kulübünü aktif hale getirmiş ve PEGEM (Personel Gelişim Merkezi) isminde bir şirket kurmuştur. Şirketin amacı eğitim konusunda bir kitap aradığınızda tanımlanmış bir yayınevi olmaktı. 1986 yılında PEGEM’i (Personel Eğitim Geliştirme Merkezi) olarak tasarlamış daha sonra yayın yapma işine dönmüştür. Pegem’in ilk yayın kitabı olarak 10. Yılı anısına 1996’da basılan Ziya Bursalıoğlu’nun “Eğitim Yönetiminde Kuram ve Uygulama” kitabıdır. Aralık 1998 yılında Pegem A kurulmuştur (<http://aytacacikalin.com>).

Uygulamaya ilişkin bazı projelere katkıları arasında; Milli Eğitim Bakanlığı ile H.Ü. Eğitim Fakültesinin ortaklaşa yürüttüğü, “İlköğretim Müfettişlerinin Lisans Düzeyinde Eğitimi” çalışmalarına (1997), Okul yöneticileri için Eğitimde Kalite Arayışları ve Okul Yöneticilerinin Rolü Projesinin 35 ilde gerçekleştirilmesinde (2000), Ana Baba Okulu Projesi ile 10 İlde Anne-Babalar, Öğretmenler, Okul Yöneticileri ve Milli Eğitim Müdürlükleri katılımcılarına “öğrenme, okul, çocuğun gelişimi, okuldaki başarısı ve sosyal gelişimini” sağlamadaki katkılarıyla (2000-2003), Türkiye’deki Eğitim Sisteminin Geleceği İle İlgili Öneriler (Eğitim Yönetimi ve Organizasyonu Bileşeni Kapsamında Görevlerin Dağılımı Ya Da Sorumlulukların Yerinden Yönetimi) adlı Avrupa Birliği Projesiyle (2004), İBİGE projesiyle (İş Başında İnsan Kaynağının Geliştirilmesi) Kurumlarda çalışanların mesleklerinin başında yetiştirilmesi-yetkinleştirilmesi (2004) çalışmalarıyla, Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Genel Müdürlüğü OYGEP Projesi sayılabilir. Genelde yönetim, özelde eğitim yönetimi alanındaki konulara ilişkin önemli çalışmalarından bazılarını şöyle sıralayabiliriz: Kurumlarda İnsan Kaynağının Geliştirilmesi, Yönetim Yaklaşımları, Ast-Üst Yönetim İlişkileri ve Yönetimi, Liderlik- Liderlik Yaklaşımları, Kurumlarda Çatışma Yönetimi, Yönetimsel İletişim, Kurumlarda İletişimin Yönetimi ve İletişim Becerileri, Beş Duyuya Dayalı Satış Teknikleri, Kurumsal Güdülenme (<http://aytacacikalin.com>, Akbayır, 2016).

Eğitim yönetimine ilişkin belirtilen konularda pek çok Resmi kurum ve Sivil Toplum Kuruluşuna eğitimler vermiştir. Ülkemizde birçok ili gezerek, bulunduğu illerde seminer, konferans ve çeşitli etkinliklerle eğitim yönetimine katkılar sağlamıştır. Milli Eğitim Bakanlığınca düzenlenen 8., 10., 14., ve 15. Şûra’lara, hazırlık ve gerçekleştirme aşamasında üye ve müşahit olarak katkıları olmuştur.

Emeklilik sonrası “Bir Eğitim Dinozoru” olarak Prof. Dr. Aytaç Açıkalın

Açıkalın, emekli oluncaya kadar Hacettepe Üniversitesinde çalışmış, doçentliğini ve profesörlüğünü bu üniversitede almıştır. Akademisyenliği sırasında en çok yabancı dilde sıkıntı çektiğini belirtmektedir. Üniversitede hoca olduğu yıllarda ilke olarak hiçbir dersi aksatmadığını, bazı temel alışkanlıkları kazandırmak yerine yerleştirmek için zaman kavramı üzerinde durarak öğrencilerine zaman yönetimi kavramının yerleştirilmesinde katkı sağladığını, hiçbir sınavında gözcü kullanmadığını ve sorularının genelde açık uçlu, çözümlenmeye ve yorumlamaya dayalı tartışmalar içerdiğini söylemektedir. Konya’da verdiği bir seminerde, izleyicilerin kendisini tanımamasını fırsat bilip, konferansın başlamasına kadar izleyiciler arasında kişilerle sohbet ederek, konferansın havasını koklamaya çalışmıştır. Bu davranışı neticesinde konferans başladığında sahneye takdim edilmesiyle birlikte izleyiciler üzerinde büyük bir şaşkınlık ve hayranlığa sebep olmuş, konferansın sonuna kadar kimse salonu terk etmemiştir.

Çok yoğun olarak kuramsal araç geliştirme, uygulama, sonuçları değerlendirme süreci; yayınlar; katılımlar; kitapların basılması; hizmet içi çalışmalar; bireysel ve kurumsal araştırmalar; dersler; danışmanlıklar; Pegemin yönetimi; yayınların sürdürülmesi sonrasında

sosyal ilişkilerinin yoğun olduğu bir zamanda Prof. Dr. Şefika Şule Erçetin ile evliliğinden, tek kızı olan Dr. Şuay Nilhan Açıkalın dünyaya gelmiştir (Akbayır, 2016).

Tüm yazılar ve eylemlerinde herkesin anlayacağı bir dilde “aynen konuştuğu gibi yazmayı” ilke edinmesi, bu nedenle de meslektaşlarından birinin kendisi için “eğitim bilimlerini halka indiren adam” diye söz etmesinden mutlu olduğunu belirtmiştir.

Kendi ifadesiyle "Çekildi izzet-i ikbal ile babı ulemadan" diyerek adım attığı emeklilik sonrası yaşantısı ve devam eden faaliyetlerine ilişkin sorularımıza; “Şimdilerde anne-baba seminerleri, öğretmen seminerleri vermekle beraber kitaplığını, plakelerini, yararlı olacağını düşündüğü bazı materyalleri bir yer satın alarak sergilemeyi ve insanlığın yararına açma” düşüncesini bizlerle paylaşmıştır.

Son günlere ilişkin yapmış olduğu çalışmalarla ilgili duygu ve düşüncelerini ise şöyle ifade etmektedir:

Son üç yıl, İstanbul'da bir özel üniversitede yüksek lisans düzeyinde bir ders için Çanakkale'den gidip geldim. Öğretmen ve okul yöneticilerinin ücretini ödeyerek katıldıkları bu program beni hep duygulandırmıştır. Ben onlara bir şey öğretmedim, araştırmayı, okumayı, bulduklarını yorumlamayı ve özellikle yazmayı kazandırmaya çalıştım. Bu süreçte iki öğrencimin doktora düzeyinde başarılı olması (Hacettepe ve Ege) emeklerime değdi sanırım. Onun dışında alanda okul düzleminde AÇO (Aile-Çocuk-Okul) kapsamında "birlikte başarımlarını Türkiye Coğrafyasında gerçekleştirmeye çalıştım. Yaklaşık dokuz bin okul müdür yardımcısının "gelişim programlarında" görev üstlendim ve bunu Milli Eğitim Bakanlığının en anlamlı okul yöneticisi yetiştirme girişimi olarak değerlendiriyorum. Salgının başlangıcından bu yana (12 Mart 2020) uzaktan sunum yapmayı tercih ediyorum. Mayıs 2020 tarihi itibarıyla çok özel durumlar dışında seyahat etmeyi tümüyle bıraktım. Şimdi İnsan Kıymetinin Geliştirilmesi konusunda çalışıyorum, Mevlana Hazretlerinin Mesnevi'sinin Türkçe çevirisini izleyip, bir anlamda onunla atışıyorum.

Emeklilik sürecinde yaşadığı ve etkilendiği anılarına ilişkin duygu ve düşüncelerini öğrenmek üzere sorduklarımıza içten bir şekilde cevaplar vermiştir:

O kadar ilginç yaşantılarım oluyor ki, çoğu kez bunları derleyemediğim için hayıflanıyorum. Bir öğretmen katılımlı sunumda, salondan ayrılırken bir öğretmen geldi, elimi öpmek istedi, fırsat vermedim ve ben ona sarıldım, hatırım sordum bana, "ben sizi lise son sınıf öğrencisi iken "İçindeki Gücü Uyandır" programınızda dinledim ve çok etkilendim. Üniversiteye giriş, meslek sınavındaki başarımlarımı ve şimdi meslekteki üstün performansı size borçluyum; iyi ki sizinle karşılaştım" dedi. Birbirimize baktık galiba ikimizin de gözleri nemlenmişti.

Bir başka seferinde Uzunköprü'deki öğretmen grubu ile çalışırken bir öğretmen ayağa kalktı, "Siz, Edirne'de milli eğitim müdürlüğü yapan Aytaç Açıkalın mısınız?" dedi; evet dedim bir şey söylemeden oturdu. Öğleden sonraki oturumda o öğretmen tekrar söz istedi, kalktı, tam otuz yıl önce, stajyerliğinin kalkması dolayısıyla, İl milli eğitim müdürü olarak kendisine yazdığım bir mektubu getirmiş; okudu. Mektupta Adaylığının kalkması dolayısıyla kendisini kutluyorum, katılımı ile öğretmen takımımızın daha da güçlendiğini, verimli çalışmaları ile bize yeni başarımlar kazandıracağını v.b. saygılarımı ve başarı dileklerimi sunuyorum. Otuz yıl o yazıyı sakladığını çünkü bu yazının ona bir gurur ve güç verdiğini ifade etti. Düşündüm insanımızı ve o kıymeti nasıl heder ettiğimizi hissettim.

Eğitim Dinozoru Benzetmesini sordumuz Açıkalın, buna ilişkin şunları ifade etmiştir:

Ben bu deyişi kendimi kısaca tanıtmak için "ödünç" olarak aldım. Kendimi "geçmişe dayalı fakat yeni bir durumda" tanımlayabilmek için insanların çok eskiden yaşayan dinozorlara ilgi ve meraklarını eğitimin geçmişi ile canlı tutarken, onları bugünkü gelişmelerin de içine alabilmek amacıyla "güncel" sıfatını eklemeyi yeğliyorum. Sadece geçmişe bir hatıra kaynağı olarak bağlı olmak yerine, güncel gelişmeleri de algılamak, yorumlamak ve açıklamak konumunda ve yetkinliğinde olduğumu vurgulamak istiyorum.

Açıkalın'ın ülkemizdeki eğitim yöneticileri ve konuya ilgi duyan araştırmacılara yönelik öneri ve tavsiyelerine gelince aşağıdaki satırları bizimle paylaşmaktadır:

Dünya yükseköğretim/üniversite ölçütleri ile değerlendirildiğinde üniversite niteliğinde sayacaklarımız iki elin parmak sayısını geçmez. Geri kalan üniversitelerimiz "bilim/bilgi üreten üniversiteler değil/ üretilmiş bilgileri açılama yapamadan tüketen üniversiteler" olarak ifade etmektedir. Eğitim Yönetimi alanı Kuramsal bir kısırlık yaşamaktadır. Çok yalın, sözde uygulamaya dönük, kuru, açılımı olmayan araştırmalar pıtrak gibi yığılmaktadır. Uygulayıcı makam ve kişiler de bu tür araştırmaların bulgularına hiç itibar etmemektedirler. Eğitim Yönetimi alanında yaşanan değişimlere yönelik, özellikle doktora düzeyinde "temel kuramsal araştırmalar" desteklenmelidir. Yurt dışında yapılan eğitim araştırmaları dikkatle incelenip çözümlenmelidir. Örneğin "Çatışma Yönetimi" bir Batı sürdürmesidir. Çatışma bizim dilimizde çok açık/etkili bir eylemdir. Kurumlarda bu anlamda çatışmadan değil, "sürtüşmeden" söz edilebilir. Buna bağlı olarak, okul yöneticilerinin etkileme, ikna etme, çalışanlarını geliştirme, kendini geliştirme konularında çok farklı kuramsal araştırmalar beklenmektedir.

Açıkalın fikir alt yapısını oluştururken ilham aldığı milli ve manevi değerleri şu ifadelerle açıklar:

Anadolu topraklarını bezeyen ve çoğunluğu 12., 13. yüzyıl evliyalarna özel bir hayranlığım vardır. Bunlar sıradan dinin mistik boyutlarına sığmamış insanlar değildir. Cengiz Hanı izleyen Moğol istilasının fırtınasını, rüzgârını ve esintisini yaşayan Anadolu'nun (Rum elinin) parçalanmış bütünlüğünü sağlamak için, sefalet içindeki halkın sesine kulak veren, çoğu kez kendi biçemlerinde bu ıstıraba, yoksunluğa çare olmaya çalışan eylem, düşün ve iletişim liderleridir, Anadolu felsefesinin kurucularıdır. Yunus Emre, Hacı Bektaş, Mevlana üçlüsü benim en çok öğrendiğim gruptur. Bunların her biri çevresine farklılıkları ile yer etmişlerdir. Mevlana şiir, sema, bütünlüğünde çevresinin mutluluğuna katkıda bulunmaya çalışırken, Hacı Bektaş fikren ve örgütlenerek birlik ve mutluluğa yol açmanın fikir üreticisidir. O'nun meşhur "Bir olalım" düşüncesi günümüzde etkin bir yönetim felsefesi olarak dillendirilmektedir. O dönemde "kadınları okutunuz" diyecek kadar çağdaş bir toplum lideri ve Hacı Bektaş'ın Balkanlar'ın Avrupa'nın Anadolu. Düşüncesi ile bütünleşmesinde önemli rolü vardır. Yunus Emre'ye gelince o, çaresiz, yoksul, fakir Orta Anadolu insanı ile "dildaş" olmuştur. Bu gün bizim akademisyenlerin yapamadığı şeyi, "halka inmek", bilimi, felsefeyi herkesin anlayacağı bir düzeyde söylemek gibi özel, güçlü bir kişiliği vardır. "Mal sahibi/ mülk sahibi/Hani bunun ilk sahibi" diye başlayın söylemeye, elinde torbası, çapası, çamaşırı olan köy kadını hemen arkasını getirir:

"Malda yalan mülk de yalan/Var biraz da sen oyalan" diye. Ayrıca Yunus, inanç konusunda kendine gerçekten güvenen bir filozoftur:

"Sırat kıldan incedir / Kılıçtan keskindedir / Varıp anın üstüne / Evler yapasım gelir" derken kendine olan güveninin cam gibi berrak ve şeffaf ifade etmektedir. Okul yöneticileri ve öğretmenler evliyalara dilek dileme makamı değil, düşünce kaynağı olarak görüp okumalıdır."

Son söz olarak...

"Çok işimiz var çok! Tek bir şeye ihtiyacımız var çalışkan olmak! Ama yetmez dürüst ve karakterli de olmamız gerek." diyerek Prof. Dr. Aytaç Açıkalın, bizlere, akademik tecrübelerinden yola çıkarak önemli önerilerde bulunmaktadır.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bilim insanları topluma yön veren onların gelinmesine öncülük eden aydın kişilerdir. Ülkemizde de toplumumuza hizmet eden birçok bilim adamları olmuştur ve hala da olmaya devam etmektedir. Bu bağlamda da genelde eğitim bilimleri alanında özel de ise eğitim yönetimi alanında yaşayan ve bu alanda bilimsel çalışmalarına devam ederek katkı sağlayanlardan biri de Prof. Dr. Aytaç AÇIKALIN'dır. Açıkalın'ın kendi ifadelerinden hareketle hayatından kesitlere yer verilerek eğitim yönetimine hizmetleri bu çalışmada ele alınmıştır.

Bu çalışmanın sonucunda eğitim yöneticilerine ve araştırmacılara yönelik; ömrünü bilime adanmış bilim insanlarının hayatı, eğitim yöneticilerine örneklik düzeyinde kuramsal çerçevede önemli katkılar sağlayabilir. Uygulama alanında yer alan eğitim yöneticilerine, daha önce yaşanmış sorunlara karşı gösterilen tepkiler, yaşanmışlıklar yol gösterici bir rehberlik

edebilir. Her biri bu ülkenin birer değeri olan bilim insanlarının hayatlarının araştırma konusu yapılması, araştırmacıları motive edebilecektir. Bu nedenle alandaki birçok diğer bilim insanlarının hayatları araştırma konuları arasına alınabilir.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu çalışmada araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur. Bu bağlamda araştırmanın yürütülebilmesi için etik kurul izni alınmıştır.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Bu çalışmaya yazarlar tarafından eşit oranda katkı sağlanmıştır.

Teşekkür

Çalışmanın ortaya çıkmasında katkı sağlayan Prof. Dr. Aytaç AÇIKALIN'a, geliştirilme aşamasında destek sağlayan Dr. Şuay Nilhan AÇIKALIN'a teşekkür ederiz.

Çıkar Beyanı

Yazarların herhangi bir kişi ya da kuruluşla çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Açıkalın, A. (2020). *Kişisel web sayfası içinde hayatı ve eserleri*. Erişim tarihi: 1 Eylül 2020/5 Ocak 2021. Erişim adresi: <http://aytacacikalin.com>.
- Akbayır, S. (2016). *Derin kuyuların ince serin suları Aytaç Açıkalın*. (1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Birel, F. K., & Çevik, M. S. (2020). Nitel araştırma desenleri. Ş.Ş. Erçetin (Ed.). *Araştırma teknikleri* (s.63-81). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Cohen, L., & Manion L. (1994). *Research methods in education* (4 th ed.). London: Routledge.
- Ekiz, D. (2003). *Eğitimde araştırma yöntem ve metodlarına giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Giannakaki, M. S. (2005). Using mixed-methods to examine teachers' attitudes to educational change: The case of the skills for life strategy for improving adult literacy and numeracy skills in England. *Educational Research and Evaluation*, 11(4): 323-348.
- Greene, J. C., Caracelli, V. J., & Graham, W. F. (1989). Tow ard a conceptual framework for mixed method evaluation designs. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 11 (3): 255 – 274.
- Popper, K. (1963). *Conjectures and refutations: The growth of scientific knowledge*. Routledge, London.
- Yıldırım, C. (1997). *Bilimsel düşünme yöntemi* (1. Basım). Ankara: Bilgi Yayınevi.